

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۱۲/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

آثار بی صبری از منظر قرآن

فرهاد عبدلی

سطح ۲ حوزه (کارشناسی)

farhad7645@gmail.com

چکیده

افرادی که آستانه صبر و تحمل پایینی دارند، معمولاً از زندگی خود رضایت کافی را ندارند؛ زیرا به هر حال در زندگی، مشکلات و ناملایماتی وجود دارد و نداشتن صبر و تحمل کافی در برابر آنان، زندگی را برای اینگونه افراد تلخ و سخت خواهد کرد. در حالی که بالا بودن آستانه صبر در افراد، باعث ارتقاء رضایت مندی در آنان میشود. یکی از خصلتهای بارز امام زین العابدین (علیه السلام) که در طول تاریخ زندگانی خود، از آن برخوردار بودند، صبر و شکیبایی آن حضرت در برابر ناگواریها، شدائد و گذشت نسبت به کسانی که به او بیحرمتی یا جفا کرده بودند. در این مقاله به بررسی بی صبری و آثار آن اشاره خواهیم کرد.

کلید واژه

قرآن، صبر، ائمه، آثار بی صبری

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

«استَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ» همچنانکه براساس آیه شریفه قرآن که فرموده گویای این مطلب است که انسان در هیچ حال از صبر بی نیاز نیست، بلکه اگر انسان از همه مشکلات و ناملایمات زندگی هم خلاص شود، بازهم در برخورد با نعمتها و موهبتهای الهی (به جهت اینکه دچار غرور و انحراف نشود)، نیازمند استعانت به این صفت الهی است و این در حالی امکان دارد که انسان آمادگی خود را در مواجهه با این موضوع ارتقاء داده باشد، در غیر اینصورت این موضوع برای فرد سخت و مشکل به نظر خواهد رسید.

از این رو نمیتوان از این نکته غافل شد؛ افرادی که آستانه صبر و تحمل پایینی دارند، معمولاً از زندگی خود رضایت کافی را ندارند؛ زیرا به هر حال در زندگی، مشکلات و ناملایماتی وجود دارد و نداشتن صبر و تحمل کافی در برابر آنان، زندگی را برای اینگونه افراد تلخ و سخت خواهد کرد. در حالی که بالا بودن آستانه صبر در افراد، باعث ارتقاء رضایت مندی در آنان میشود.

از سویی، فارغ از اینکه مسأله صبر و شکیبایی در برابر ناملایمات اگر در راستای کسب رضایت الهی باشد، چقدر از حیث معنوی تاثیرگذار است بطوریکه بهره معنوی صبر در مصائب آن است که خداوند متعال بهترین پادشاهای نیکو را عنایت خواهد فرمود [معراج السعاده، ص ۷۰۳]، اما در امور دنیوی و در برخورد با اطرافیان به ویژه خانواده نیز بسیار تاثیرگذار میباشد.

یکی از اثرات دنیوی و محسوس صبر در افراد این است که روح اینگونه افراد در اثر پایداری و استقامت در مواجهه با مشکلات و ناملایمات به قدر قوی و توانا میشود که موجب رسیدن به مقامات عالی انسانی خواهد شد و همچنین موجب رسیدن به مقاصد و آرزوهای فرد میشود. همچنانکه امام علی (علیه السلام) در این باره در غررالحکم فرموده است: صبر در برابر رنج، سرانجامش دست یافتن به فرصت و پیروزی است

از طرفی، صبر در برابر مشکلات زندگی، بد اخلاقیهای همسر، بد رفتاریهای فرزند و هر آنچه که موجب ناملایمات در زندگی میگردد، باعث میشود که فرد در برابر آنان بهتر و راحتتر برخورد کند و فشار کمتری را احساس کند و در نتیجه آرامش و طمأنینه بیشتری در برخورد با اطرافیان داشته باشد.

راههای ارتقاء صبر در زندگی

۱- بردن آگاهی افراد نسبت به فضیلت و نتایج صبر در زندگی؛ از جمله اموری که موجب ارتقاء صبر در افراد میشود، این است که فرد روایاتی را که در فضیلت، حُسن و عاقبت صبر در دنیا و آخرت وارد شده ملاحظه نماید. بررسی فرد نسبت به روایاتی که ناظر به فضیلت، حُسن و عاقبت صبر در دنیا و آخرت هستند باعث میشود که فردی که خواهان افزایش این صفت در خود میباشد قوت گرفته و انگیزه قلبی زیادی نسبت به انجام آن در زندگی پیدا کند. به همین منظور به برخی از این روایات اشاره میکنیم؛

از چیزهایی که کمتر به شما داده شده، : « پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در باب فضیلت صبر فرموده است: یقین و صبر است، به هر کس از این دو بهره اش داده شود، دیگر برایش اهمیتی نداشته باشد که عبادت شب و روزه مستحبی روز را از دست دهد. اگر بر وضعیتی که دارید صبر ورزید خوشتر دارم از این که فردی از وسایل الشیعه، ج. « شما با عمل همگی شما به نزد من آید»، ص [۲۲۹]

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

کسی که شبی را به رنج مبتلا گردد و از آن استقبال: «امام جعفر صادق (علیه السلام) نیز در این باره فرموده نماید و شکر خدا را به جا آورد، مانند آن است که خدا را شصت سال عبادت کرده باشد. پرسیدند چگونه از اخلاق حسنه، «رنج استقبال نماید؟ فرمود: به ناراحتی آن صبر کند و به کسی اطلاع ندهد و خدا را شکر کند» فیض کاشانی، ص ۱۹۲

خدای عزوجل فرموده: «هرگاه متوجه سازم به بنده» همچنین پیامبر اسلام در باب عاقبت صبر فرموده است خود، مصیبتی و بلایی در بدن او یا مال و فرزند او، پس او صبر جمیل نماید من از او شرم میکنم که در روز اصول کافی، ج. «قیامت ترازویی به جهت او نصب کنم یا نامه عمل او را بگشایم»، ص ۴ [۲۷۴ و بسیاری از روایات دیگر که هر کدام بر یکی از فضیلتها و نتایج صبر در زندگی اشاره دارد.

۲- افزایش یاد خدا و توکل بر او؛ انسان با بالا بردن آستانه توکل بر خدا، ذکر و یاد او، استقامت و پایداری در زندگی را برای خود به ارمغان می آورد. از طرفی، بالا بردن توکل فرد در زندگی، باعث افزایش اطمینان انسان نسبت به خدا میشود و وابستگی نسبت به دنیا کم و دنیا در چشم او کوچک و حقیر میشود و هنگامی که فرد اینگونه باشد، به راحتی میتواند در برابر مصایب، ناملايمات و ناسازگاریها در زندگی کنار بیاید و صبوری داشته باشد. از سویی دیگر؛ از جمله عباداتی که زمینه ساز صبر در روحیه افراد میشود، نماز و روزه است؛ روزه به دلیل بوجود آمدن استقامت در برابر سختیها و مشکلاتی که به سبب گرسنگی و تشنگی در فرد روزه دار ایجاد میکند، میتواند زمینه ساز خوبی برای ایجاد صبر در انسان باشد. نماز نیز به جهت صبر و حوصله فراوانی که فرد نماز گذار نیاز دارد، میتواند الگوی خوب و ممتازی در ایجاد صبر و استقامت در فرد باشد.

عوامل بی صبوری در انسان

۱- آگاهی و شناخت، مهمترین عامل صبر انسان

بر اساس آیات قرآن آگاهی و شناخت از فلسفه حوادث پیش آمده زمینه ساز شکیبایی است. به این معنا که انسان تا نسبت به حوادث و رخدادها آگاهی نداشته باشد، به طور طبیعی تحمل خود را از دست میدهد و با حالتی از خشم و غضب و هیجان عاطفی با مسئله برخورد میکند. خداوند در این باره از زبان حضرت خضر (ع) به حضرت موسی (ع) هشدار میدهد که به سبب عدم شناخت و ناآگاهی قادر به صبر در برابر افعال نخواهد بود و به سرعت نسبت به کنشها واکنش عاطفی نشان خواهد داد. پس نمیتواند در برابر حوادث و گفتارها صبوری پیش گیرد. خداوند بیان میکند: *وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا*؛ و چگونه میخواهی بر چیزی که از آن خبر و آگاهی نداری صبر پیشه کنی؟! (کهف، آیه ۶۸) بنابراین، برای ایجاد صبر و یا افزایش آستانه تحمل و صبوری به درجهای که در برابر حوادث و رخدادها واکنش عاطفی و عصبی نداشته باشیم باید نسبت به موضوع و کنش و حادثه علم و آگاهی و خبر داشته باشیم. البته ممکن است ما نتوانیم نسبت به همه حوادث توجه به حکمت «و رخدادها آگاهی پیدا کنیم و اینجاست که باید راه دیگری را جستجو کنیم که در عنوان بدان پرداخته میشود؛ زیرا در آنجا به این آگاهی اجمالی میرسیم که هر چه در «الهی در تحقق حوادث جهان اتفاق میافتد به حکمت الهی و مصلحت بشر در قالب امتحان یا تنبیه است. خداوند در آیاتی از قرآن، آگاهی از سرنوشت گذشتگان را از عوامل صبر در برابر مخالفتها و دشمنیها دانسته است تا این گونه، پیامبر (ص) بتواند در برابر کنشها و حوادثی که در هنگام تبلیغ با آن مواجه میشود، صبر به دست آورد و بیتابی و جزع و فزع نکند. خداوند آگاه بخشی به پیامبر (ص) در قالب اخباری غیبی را به عنوان عاملی برای صبر پیامبر (ص) مطرح کرده و فرموده است: *تِلْكَ مِّنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوْحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ عَلْمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا*؛ این سخنها و فرموده قین (هود، آیه ۴۹) خداوند همچنین آگاهی از قوانین و سنتهای الهی را زمینه ساز صبر و تحمل در سختیها و شدايد دانسته و از مردم میخواهد تا نسبت به قوانین و سنتهای الهی آگاهی یابند. برای آگاهی به این سنتها میتوان از خود

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

قرآن یاری گرفت؛ زیرا در آیات قرآن سنتها و قوانین حاکم بر جان و جامعه و جهان بیان شده است. از جمله سنتهای الهی، سنت امهال و استدراج است. آگاهی به این سنت به ما این امکان را میدهد تا در برابر فشارهای کافران و تهدید دشمنان صبری کنیم؛ زیرا میدانیم که خداوند در نهایت آنان را عذاب میکند؛ چنانکه اقوام بسیاری را هلاک کرده است.

همچنین خداوند به سنت اجل مسمی برای افراد و اقوام اشاره میکند و آن را زمینه ساز ایجاد صبر یا افزایش آن معرفی میکند. (طه، آیات ۱۳۰ - ۱۲۸) پس اگر انسان در برابر گفتارهای تند و رفتارهای خشن دشمنان به سنت اجل مسمی توجه داشته باشد، هرگز به سرعت واکنش عصبی نشان نمیدهد و یا نمیپرسد که چرا خداوند کافران و ظالمان و مستکبران را به سرعت عذاب نمیکند و به یاری مظلوم و مستضعف نمیرود؟

۲- اراده قوی و همت عالی، عامل صبر و شکیبایی

از دیگر عوامل مهم ایجاد و افزایش شکیبایی همت عالی و عزم قوی و اراده استوار است. خداوند در آیاتی از قرآن اراده قوی را عامل شکیبایی دانسته و فرموده است: *وَأَنْتَ صَبْرًا وَتَقْوَىٰ تَؤْتِي ذَٰلِكَ مِنَ الْعَمَلِ* (آیه ۱۸۶) یعنی این عزم و اراده قوی بر امور است که موجب صبر و تقوای الهی میشود.

با توجه به اینکه صبر به انواعی از جمله صبر بر طاعت و انجام تکالیف، صبر بر مصیبت و مشکلات و کمبودها و صبر بر مصیبت دیگران تقسیم میشود، از نظر قرآن صبر بر مصیبت بسیار سختتر و نیازمند عزم جدی و همت عالی است. از این رو میفرماید: *وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ مِنْ ذَٰلِكِ مِنَ الْعَزْمِ* (آیه ۱۷) لذا پیامبران صاحب پنج شریعت عظیم، نوح(ع)، ابراهیم(ع)، موسی(ع)، عیسی(ع) و حضرت محمد(ص) به عنوان پیامبران اولوالعزم شناخته شدهاند؛ چرا که آنان بر مصیبتها صبر میکردند و هیجانی و عاطفی عمل نمیکردند، بلکه رفتارشان بر اساس عقل، فطرت و وحی عمل بود و هیچگونه ترک اولی هم نداشتند. خداوند میفرماید: *بِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ* (آیه ۳۵) در این آیه به خوبی بیان شده که فشارها و مصیبتهایی که از سوی مخالفان وارد میشد به حدی سنگین بود که پیامبران دوست میداشتند که آنان در همین دنیا به هلاکت برسند و مجازات شوند؛ اما ایشان صبر کرده و بر اصل دعوت به توحید استقامت میورزیدند از این رو بر عزم در امور به عنوان راهکار افزایش آستانه تحمل و صبری تاکید میشود.

البته باید توجه داشت که زمانی میتوان تحقق شکیبایی و بردباری را انتظار داشت که میان اندیشه و انگیزه یک ارتباط استوار و پیوندی محکم برقرار شود؛ یعنی میان یقین اندیشه‌های و عزم و اراده عملی قلبی این پیوند به وجود آید تا نتیجه بخش باشد.

خداوند در حوزه انگیزهای یعنی تحقق عزم الامور و (همت عالی) به این نکته توجه میدهد که داشتن شرح صدر در عمل و رفتار بسیار مهم است. برون داد این شرح صدر همان عفو، گذشت، بخشش و آمرزش نسبت به خطاکاران و گناهکاران است. اگر انسانی بخواهد در حوزه عمل و اراده، به عزم در کارها دست یابد، باید اصل شرح صدر و گذشت و آمرزش را مد نظر قرار دهد. از این روست که خداوند به ارتباط میان صبر و غفران در تحقق عزم و همت عالی اشاره کرده و میفرماید: *وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ* (آیه ۴۳)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۳- استغفار از گناهان، زمینه ساز صبر

از دیگر راههایی که قرآن برای ایجاد صبر بیان میکند، استغفار است. بر اساس آیات قرآن، استغفار کارکردهای بسیاری دارد که میتوان به دفع بلا پیش از آمدن، رفع بلا آمده و جلب منفعت و نعمت اشاره کرد. از نظر آموزه‌های وحیانی، مومن همواره باید در حال استغفار باشد و اگر استغفار نبود انسانها گرفتار انواع و اقسام بلاها و مشکلات و مصیبتها بودند. از نظر قرآن همان طوری که وجود پیامبر(ص) مانع از نزول بلا است، همچنین استغفار، از نزول بلا ممانعت میکند. چنانکه میفرماید: خداوند، تا تو در میان آنها هستی آنها را مجازات نخواهد کرد و نیز تا استغفار می‌کنند خدا عذابشان نمی‌کند. (انفال، آیه ۳۳) پس استغفار به رفع عذاب و دفع بلا میانجامد. اینگونه است که مومنان در شبانه‌روز دست کم هفتاد بار استغفار می‌گویند و در وقت خواب و هنگام تهجد شبانه به این امر اقدام میکنند. (الاعمران، آیه ۱۷؛ ذاریات، آیه ۱۸) خداوند در جای دیگر به پیوند استغفار با صبر اشاره کرده و میفرماید: فاصبر... واستغفر لذنوبک؛ پس صبر کن و برای تبعات رفتارت استغفار کن. (غافر، آیه ۵۵) در این آیه بیان شده که هر عملی تبعات و دنباله‌هایی دارد که گاه ما متوجه نمیشویم که آثار آن بد خواهد بود. استغفار به ما کمک میکند تا در پناه خداوند از آثار و تبعات و دنباله‌های خواسته و ناخواسته عمل خویش در امان بمانیم. خداوند در آیات ۱ و ۲ سوره فتح به پیامبر(ص) میفرماید که او را از تبعات اعمالش حفظ میکند؛ زیرا به طور طبیعی فتح یک منطقه و کشتن دشمنان، خواسته و ناخواسته تبعاتی دارد و کینه‌ها را پدید می‌آورد. از این رو، به پیامبرش میفرماید که او را از تبعات و پیامدهای اعمالش حفظ کرده و در غفران قرار میدهد: ما تو را پیروزی بخشیدیم. چه پیروزی درخشانی! انا خداوند از گناه گذشته و آینده تو درگذرد و نعمت خود را بر تو تمام گرداند و تو را به راهی راست هدایت کند.

باید توجه داشت که مراد از ذنب در این آیه همان معنای لغوی آن یعنی دنباله و تبعات و پیامدها است، نه یاد «ذنب» معنای اصطلاحی آن به معنای گناه؛ زیرا هر عملی تبعات و پیامدهایی دارد که از آن در عربی به و دنباله می‌گویند به سبب همان تبعات و پیامدهای دنیوی و اخروی است که «ذنب» میشود. اینک گناه را برای گناه مطرح است. به هر حال در آیات و روایات بیان شده که یکی از مهمترین راهکارهای ایجاد و تقویت صبر در آدمی، استغفار کردن است.

۴- اعتقاد به معاد از موجبات شکیبایی

خداوند در آیات قرآن، اعتقاد به معاد و روز جزا را از موجبات پایداری در برابر سختیها و ایجاد صبر و از شکیبایی: «شکیبایی در آدمی میداند و از مردم میخواهد تا به این عنصر ایجاد صبر و شکیبایی توجه کنند و نماز یاری جوئید و به راستی این کار گران است، مگر بر فروتنان، همان کسانی که می‌دانند با پروردگار خود بقره، آیات.» دیدار خواهند کرد و به سوی او باز خواهند گشت ۴۵ و ۴۶ پس اعتقاد حتی در سطح اطمینان ظنی نه قطع یقینی شهودی و مانند آن به قیامت و معاد، برای تحقق صبر و شکیبایی بسیار موثر است. کسانی که به آخرت ایمان دارند، انسانهای صبوری میشوند؛ زیرا اگر مصیبتی از سوی دشمنان و مخالفان به آنان وارد میشود و ناتوان از دفع آن باشند، امید دارند که خداوند در آخرت آنان را مجازات میکند و همین مسئله، صبرشان را میافزاید و اگر هم در جنگ با دشمن قرار گیرند استقامت میورزند و حاضر هستند در این راه شهید شوند و از حق دست بر ندارند؛ زیرا اگر پیروز شوند که خیلی خوب خواهد بود و اگر شهید شوند از بهشت موعود بهره‌مند میشوند. همین نگاه به مسائل موجب میشود که همواره خود را موفق و پیروز بدانند و بگویند چه کشته شویم و چه بکشیم باز ما پیروز هستیم و به یکی از دو توبه، آیه «ما لنا الا احدى الحسنین:» نیکی دنیا و آخرت دست میابیم ۵۲) خداوند در قرآن در تعلیل صبرپیشگی سپاهیان طالوت در برابر دشمن علت صبوری ایشان را در سایه اعتقاد به معاد و اطمینانی میداند

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

که نسبت به آن داشتند: چون طالبوت با سپاهیان بیرون آمد... کسانی که می دانستند که خدای را دبدار خواهند کرد گفتند: چهسا گروهی اندک که به خواست خدا بر گروهی بسیار پیروز شوند و خدا با شکیبایان است. (بقره، آیه) ۲۴۹

پس اعتقاد و باور به قیامت و نیز به نزدیک بودن آن در میان مؤمنان، از عوامل شکیبایی آنها در برابر دشمنان است که در آیات ۵ تا ۷ سوره معارج نیز مورد تاکید قرار گرفته است. بنابراین، برای ایجاد و تقویت صبوری و شکیبایی و بلکه بردباری باید به افزایش ایمان و اعتقاد به معاد و پاداش و کیفر آن روز که بسیار نزدیک است توجه کرد.

۵- اقامه و پایداری شهادت، عامل ایجاد صبر

اقامه شهادت و گواهی و پایداری نسبت به آن، از موجبات شکیبایی در برابر شرّ و بدی است که متوجه انسانمیشود. خداوند در قرآن به این نکته توجه میدهد. از جمله میفرماید: *إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ... إِلَّا الْمُصَلِّينَ وَالَّذِينَ هَادُوا رَبَّهُمْ قِ ائْمُونٍ*؛ به راستی که انسان سخت آزمند و بی‌تاب خلق شده‌است. چون شر و صدمهای به او رسد عجز و لابه کند... مگر نمازگزاران و آنان که بر شهادتهای خود ایستاده اند و بدان متعهد و پایدار هستند. (معارج، آیات ۱۹ و ۲۰ و ۲۲ و ۳۳) پس پایداری در تحمل و ادای شهادت و گواهی به حق عامل مهم در صبوری انسان است. انسانی که بخواهد حق را تحمل و در محاکم ادا کند و از هیچ چیزی واهمه ندارد، انسان صبوری میشود به طوری که تحت هرگونه فشار از حق عدول نخواهد کرد.

۶- امانتداری و اهتمام به آن، از عوامل صبوری

از دیگر عوامل ایجاد صبوری، باور به امانتداری و کسب فضیلت امانتداری است. کسی که به این فضیلت دست یافت برای انجام آن شکیبایی میبوزد و دست از استقامت و مقاومت بر نمیدارد و اجازه نمیدهد تا خیانتی انجام گیرد خداوند در آیات قرآن امانتداری را از موجبات شکیبایی در برابر شرّ و بدی دانسته و میفرماید: *إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا .. إِلَّا الْمُصَلِّينَ .. وَالَّذِينَ هَادُوا رَبَّهُمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ*؛ به راستی که انسان، سخت حریص و بی‌تاب خلق شده است. وقتی شر و صدمهای به او رسد عجز و لابه کند... مگر نمازگزاران... و کسانی که مراعاتکنندگان نسبت به امانات و عهد و پیمان‌شان هستند. (معارج، آیه) ۱۹ و ۲۰ و ۲۲ و ۳۲

۷- امتحان و آزمایش الهی، عامل ایجاد و تقویت صبر

قطعاً در: « خداوند شکیباسازی و توانمند کردن روحیه مردم را فلسفه آزمایش آنان دانسته و فرموده است مالها و جانهایتان آزموده خواهید شد و از کسانی که پیش از شما به آنان کتاب داده شده و [نیز] از کسانی که به شرک گرائیده‌اند، [سخنان دل آزار بسیاری خواهید شنید، ولی اگر صبر کنید و پرهیزکاری نمائید، این [ایستادگی] حاکمی از عزم استوار [شما] در کارهاست. (آل عمران، آیه) ۱۸۶

همچنین میفرماید: *وَاللَّيْتَةَ شِمَا رَا مِي اَزْمَائِمِ تَا مَجَاهِدَانِ وَ شَكِيبَايَانِ شِمَا رَا بَا ز شِنَا سَانِمِ وَ غَزَا رَشَهَاي اَمْرِبُوطَ بَه اَشْمَا رَا رَسِيدَكِي كَنِمِم.* (محمد، آیه) ۳۱ در این آیه نیز ارتباط و پیوند استوار میان صبر و امتحان مورد تأیید قرار گرفته است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

همین مطلب همچنین در آیات ۷ تا ۱۱ سوره هود تبیین شده است تا بر انسانها مشخص شود که راه دست یابی به صبر و شکیبایی و تقویت آستانه تحمل در زندگی، بهره‌مندی از امتحان است. بر این اساس نباید امتحانات الهی و غیر الهی را دست کم گرفت.

البته انسان دچار انواع و اقسام آزمون الهی قرار می‌گیرد که شامل بلا و ابتلاء و فتنه و مانند آن است. گاه حق و باطل به هم آمیخته است و گاه بلای حسن است و گاه دیگر بلای تلخ و تند است.

۸- امید به امداد خدا، پشتوانه صبر

امید مهمترین موتور محرکه در حرکتهای انسانی است. این امید است که انسان را سرپا نگه میدارد و به حرکت در می‌آورد تا پیروزی را در آغوش کشد. در این میان امید به امدادهای الهی میتواند بسیار موثر باشد و کسی که به خداوند امید ۱۵۸۳ دارد میتواند صبوری کند و در برابر مشکلات، تحمل خویش را افزایش دهد. اصولا امید انبیا و مؤمنان به امداد الهی پشتوانه صبر و مقاومت آنها بوده است. خداوند در آیه ۸۳ سوره یوسف (ع) امید به خدا و یاری او را زمینه صبر در برابر شداید مطرح میکند و میفرماید که صبر یعقوب (ع) در برابر مشکل فراق فرزندان در سایه امید به خدا امکان پذیر شد.

از نظر قرآن امید و آرزوی ورود به بهشت مقتضی صبر و پایداری در سختیها است و انسان با چنین امیدی است که میتواند صبر پیشه کند و میوه صبر را در بهشت بلکه حتی در دنیا بچیند و از فواید و آثار آن بهره گیرد (بقره، آیه ۲۱۴؛ آل عمران، آیه ۱۴۲) خداوند باور و توجه به امداد الهی را زمینه ساز صبر و تحمل دانسته و از انسانها میخواهد به این امر در تحقق صبر و افزایش آن استعانت جویند و بهره گیرند (بقره، آیات ۱۵۳ و ۲۴۹)

۹- انفاق، از اسباب صبوری در مشکلات

از نظر قرآن، اختصاص دادن سهمی مشخص از مال خود به نیازمندان و سائلان از اسباب صبر در برابر مشکلات است. بنابراین نباید این عمل احسانی مالی را دست کم گرفت و برای کسب صبر و ایجاد و تقویت آن باید از آن بهره‌مند شد. خداوند میفرماید: *إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا إِلَّا الْمُصَلِّينَ... وَالذِّينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلْمَسْئِلِ وَالْمَحْرُومِ؛* انسان، حریص و بیتاب آفریده شده از این رو هر گاه شری میرسد جزع و ناله سر میدهد، مگر نمازگزاران .. و کسانی که در اموالشان حقی معلوم برای سائلان و نیازمندان است (معارج؛ آیات ۱۹ تا ۲۴)

۱۰- ایمان و اعتقاد به خدا

در آیات قرآن بر ایمان به عنوان مهمترین و اصلیتترین عامل ایجاد و تقویت صبر و حلم توجه داده شده است. انسانی که انواع و اقسام ایمان را دارا باشد در زندگی اش هرگز کم نمی‌آورد و با مشکل مواجه نمیشود. به عنوان نمونه از نظر قرآن، ایمان به پیروزی اهل تقوا، زمینه ساز صبر در برابر مشکلات از سوی اهل تقوا و متقین است. پس متقین برای کسب این درجه از صبوری باید به باور خویش بیفزایند و عاقبت را از آن متقین بدانند. خداوند میفرماید: *وَأَصْبِرُوا إِنَّ الْإِلَهَ لَبِئْسَ مَا يَشَاءُ مِنَ عِبَادِهِ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ*، شکیبایی ورزید زیرا زمین برای خداوند است که آن را به هر کسی از بندگانش بخواهد میدهد و عاقبت از آن متقین است (اعراف، آیه ۱۲۸) همچنین در آیه ۴۹ سوره هود به پیامبر میفرماید: *فَأَصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ*؛ صبر پیشه کن چون عاقبت برای متقین است (هود، آیه ۴۹) در حقیقت خداوند علت صبوری را در ایمان ۱۶۰۸ و اعتقادی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

میداند که متقین به پایان کار دارند و معتقدند آنان پیروز معرکه حق و باطل خواهند بود. از نظر قرآن باور به عالمانه و حکیمانه بودن افعال الهی عامل شکیبایی آدمی در تنگناها و حوادث میشود؛ چنانکه حضرت یعقوب (ع) به سبب همین آگاهی نسبت به علیم و حکیم بودن خداوند برخوردار از صبر زیبا شده است. (یوسف، آیه ۸۳) خداوند در آیاتی، توجّه و ایمان به رازقیت خداوند را زمینه ساز انجام نماز و صبر و پایداری بر آن دانسته است (طه، آیه ۱۳۲ و در آیه ۲۰ سوره فرقان نیز اعتقاد به بصیر بودن خداوند) به احوال بندگان (را برانگیزنده آدمی به شکیبایی و صبوری معرفی میکند. از دیدگاه ایمان، از عوامل شکیبایی در برابر مشکلات و پایداری در مقابل دشمن است) (آل عمران، آیه ۲۰۰)، چنانکه اعتقاد به پاداش دهی خداوند از عوامل شکیبایی در انجام نماز معرفی میشود (هود، آیات ۱۱۴ و ۱۱۵) به هر حال، در آیات قرآن انواع و اقسام ایمان به خداوند و حکمتها و علم خداوندی به عنوان موجبات صبر معرفی میشود. برای ایجاد و تقویت صبر و شکیبایی در افراد باید نسبت به ایمان آنان حساس بود و آنان را به صفات و افعال خداوند و نیز توحید فعل آگاه کرد.

۱۱- بصیرت، عامل شکیبایی

بصیرت و درک عمیق، از عوامل دیگر صبر و شکیبایی است که در قرآن مطرح شده است. خداوند میفرماید: ای پیامبر، مؤمنان را به جهاد برانگیز. اگر از [میان] شما بیست تن، شکیبا باشند بر دویست تن چیره می‌شوند و اگر از شما یک صد تن باشند بر هزار تن از کافران پیروز می‌گردند، چرا که آنان گروهی هستند که نمی‌فهمند. اکنون خدا بر شما تخفیف داده و معلوم داشت که در شما ضعفی هست. پس اگر از [میان] شما یک صد تن شکیبا باشند بر دویست تن پیروز شوند، و اگر از شما هزار تن باشند، به توفیق الهی بر دو هزار تن غلبه کنند و خدا با شکیبایان است. (انفال، آیات ۶۵ و ۶۶) در این آیه علت پیروزی مومنان را شکیبایی میدانند که ریشه در تفقه و بصیرت عمیق آنان دارد؛ این در حالی است که دشمنان از چنین بصیرتی بیبهره‌اند و از همین رو، صبوری نداشته و شکست می‌خورند. از این آیات به دست می‌آید که هر چه میزان بصیرت افزایش یابد به همان میزان نیز سطح و صبوری افزایش می‌یابد. خداوند در جایی دیگر درباره نقش بصیرت و دوراندیشی در ایجاد و افزایش صبر می‌فرماید: آیا کسی که میداند آنچه از جانب پروردگارت به تو نازل شده، حقیقت دارد، مانند کسی است که کوردل است؟ تنها خردمندانند که عبرت می‌گیرند... و کسانی که برای طلب خشنودی پروردگارشان شکیبایی کردند. (رعد، آیات ۱۹ و ۲۲) خداوند U1583 در این آیات به نقش تعقل و خردورزی و علم نسبت به حق در ایجاد و تقویت صبر توجه میدهد.

۱۲- بینش توحیدی، عامل شکیبایی

از نظر قرآن جهان بینی توحیدی مؤمنان (از خدا بودن و به سوی او بازگشتن) دلیل صبر آنان در برابر سختیها است. از این رو، می‌فرماید: و قطعاً شما را به چیزی از [قبیل] اترس و گرسنگی و کاهشی در اموال و جانها و ما: « محصولات می‌آزمائیم و مژده ده شکیبایان را. همان [کسانی که چون مصیبتی به آنان برسد، می‌گویند بقره، آیات. «] از آن خدا هستیم و به سوی او باز می‌گردیم ۱۵۵ و ۱۵۶) در این آیات خداوند در تعلیل صبوری مومنان نسبت به آزمونها و امتحانات الهی در اشکال و اقسام گوناگون آن، به مسئله بینش توحیدی آنان در قالب از اویی و به سوی اویی اشاره میکند. پس برای ایجاد و افزایش صبر در خود و دیگران باید نسبت به ایجاد و افزایش بینش توحیدی توجه ویژه‌ای مبذول داشته شود.

۱۳- تدبّر در سرگذشت پیامبران و دیگران

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

از راههای ایجاد و تقویت صبر، تدبیر در سرگذشت دیگران از جمله پیامبران به عنوان نمونه خداوند تدبیر در سرگذشت آیوب(ع) را مایه تقویت نیروی صبر و شکیبایی در برابر مشکلات از سوی مومنان میدانند و برای همین به این داستان اشاره میکند تا خردمندان درس عبرت گرفته و از آن برای ایجاد و تقویت صبوری بهره گیرند(ص، آیات ۴۴ - ۴۱ همچنین در آیه ۵۵سوره غافر توجه به سرگذشت و فرجام موسی(ع) در مبارزه با فرعونیان را زمینه ساز صبر و شکیبایی برای پیامبر(ص) و مؤمنان دانسته است.

۱۴- ترس از عذاب، از عوامل شکیبایی

ترس از عذاب خداوند از عوامل شکیبایی در سختیهاست که خداوند آن را در کنار دیگر عواملی که در آیات سوره معارج مطرح کرده، بیان کرده است. خداوند در آنجا با استثنا کردن گروههایی نشان میدهد که اینان از گروه انسانهای حریص و بیتاب بیرون میروند که از جمله آنان خائفان از عذاب الهی هستند. خداوند میفرماید: **وَالَّذِينَ هُمْ مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُونَ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ؛ مگر... کسانی که آنان از عذاب پروردگارشان نگران و ترسان هستند؛ چرا که کسی از عذاب پروردگارشان در امنیت نیست.** (معارج، آیات ۱۹ و ۲۰ و ۲۲ و ۲۷ و ۲۸)

۱۵- توجه به برتری نیکی، عامل صبر

توجه به اصل بدیهی برتری نیکی بر بدی، زمینه ساز صبر در برابر بدی دیگران است که در آیات ۳۴ و ۳۵ به آن توجه داده شده است. اگر کسی بداند که با صبر به چیزی برتر دست مییابد، به طور طبیعی شکیبایی خواهد کرد؛ چون انسان، کمالخواه و کمالگرا است و دوست دارد بهترینها را داشته باشد و اگر بداند به بهتر از آنچه دارد دست مییابد صبوری میکند.

۱۶- توجه به حقانیت وعده خدا، عامل صبر

توجه به حقانیت وعده های خدا از عوامل صبر و شکیبایی است که در آیاتی از جمله ۶۰ سوره روم و ۵۵ و ۷۷سوره غافر به آن توجه داده شده است. البته باید توجه داشت که این عامل ارتباط تنگاتنگی با مسئله پاداش و نیز برخی از موارد پیشین دارد.

۱۷- توجه به عنایت خاص خدا

توجه به عنایت خاص خدا به پیامبر(ص) از عوامل صبر او در برابر مشرکان تکذیبگر است. این که انسان بداند مورد توجه یک نیروی برتر است صبر او افزایش مییابد. به کودک نیز میتوان این گونه القا کرد که مورد توجه والدین و مربیان خود است و همین خود انگیزه او را برای تحقق اراده قوی و انگیزه و همت عالی و نیز افزایش آستانه تحمل تقویت میکند. اینکه به شخص گفته شود تحت نظر است و در صورت نیاز کمک میشود، موجب میشود تا صبوری کند. خداوند میفرماید: **وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا؛ بر حکم پروردگارت صبر پیشه کن؛ چرا که تو در برابر چشمان مایی.** (طور آیه) ۴۸

۱۸- توجه به عواقب بی صبوری، عامل صبوری

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

توجه به عواقب ناخوشایند بی صبری از عوامل صبرپیشگی است. به این معنا که انسان اگر متوجه آثار ناخوشایند بیصبری شود میتواند صبر خویش را افزایش دهد. خداوند با اشاره به مشکلاتی که برای یونس(ع) در هنگام بیصبری با آن مواجه شد نشان میدهد که توجه به این امر میتواند موجب تقویت صبر در اشخاص شود. (قلم، آیات ۴۸ و ۴۹)

۱۹- توجه به فواید صبر، عامل افزایش آن

توجه به فواید صبر از عوامل شکیبایی در برابر بدیههای دیگران است. اصولاً کسی که فواید و آثار صبر را بشناسد از آن بهره میگیرد و همین موجب ایجاد یا تقویت صبر در اشخاص میشود. از این رو بخش بزرگی از آموزههای قرآنی به حوزه آثار و فواید صبر اختصاص یافته است. خداوند در آیات قرآن از جمله آیه ۱۲۶ سوره نحل توجه به فواید و آثار صبر را به عنوان عامل صبر و تقویت آن مورد تاکید قرار داده است.

۲۰- توجه به قدرت خدا

توجه و باور به قدرت خدا در نابودی دشمنان و آفرینش هستی، مقتضی صبر در برابر دشمنان است که در آیات ۳۶ و ۳۸ و ۳۹ سوره ق به آن اشاره شده است.

۲۱- توجه به ناکامی دشمن، عامل شکیبایی

توجه به ناکامی دشمن در اهداف خود از عوامل شکیبایی در برابر آنها است. بنابراین میتوان برای ایجاد و تقویت صبر در افراد از این روش بهره برد. این مطلب و راهکار در آیات ۵۵ و ۵۶ سوره غافر بیان شده است.

۲۲- خشوع، عامل صبر

خشوع از عوامل استمداد از صبر است که در آیه ۴۵ سوره بقره بیان شده است. خداوند میفرماید *وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ* وان هالک بیره *الْأَعْلَى الْخَاشِعِينَ*؛ از صبر و نماز بهره گیرید و یکی از دلایل آن است که نماز جز بر خاشعین گران است. (بقره، آیه ۴۵)

۲۳- شب زندهداری، عامل شکیبایی

شب زندهداری از زمینه های شکیبایی بر فرمان پروردگار است که در آیه ۱۳۰ سوره طه و آیات ۲۴ و ۲۶ سوره انسان به آن توجه داده شده است. کسی که برای نماز شب بر میخیزد ظرفیت خویش را برای مقاومت در برابر مشکلات افزایش میدهد و بستری مناسب را برای مقاومت در برابر فشارهای هواهای نفسانی برای خود فراهم میآورد.

نتیجه گیری:

صبر راه حل بسیاری از مشکلات است، همینجوری که در این تحقیق بحث شد عوامل بی صبری مشکلات

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زیادی را به وجود می آورد؛ نکته کلی و نتیجه این است که ما انسانها خیلی از مسائل را با عقل خودمان نمیتوانیم درک کنیم و اگر برایمان مشکلی پیش ما آید حکمت خداوند متعال است و همه کارها بر اساس حکمت است و وظیفه ما صبر بر مشکلات است تا به نتیجه دلخواه برسی و زندگی و جامعه خوب و بدون مشکل داشته باشیم

منبع

۱-قرآن کریم

۲-وسایل الشیعه

۳-غررالحکم

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۴-اخلاق حسنه